

Carles Fernàndez-Komlósi

**GESTA
HVNGARORVM**

ELS ACTES DELS HONGARESOS

GESTA HUNGARORUM – ELS ACTES DELS HONGARESOS

Traducció del llatí al català i notes: © Carles Fernández 2008

Contacte: carles(at)freemail.hu

Il·lustració de portada: Honfoglalás, Árpád Feszty.

ISBN: 978-963-06-4773-1

INDEX

Introducció

L'obra

La trama

Notes sobre la pronunciació dels noms hongaresos

GESTA HUNGARORUM ELS FETS DELS HONGARESOS

1. *COMENÇA EL PRÒLEG DELS ACTES DELS HONGARESOS.*
2. *ESCÍTIA.*
3. *PER QUÈ ELS DIUEN “HONGARESOS”*
4. *ÁLMOS, EL PRIMER CABDILL*
5. *EL CABDILL ÁLMOS*
6. *L'ELECCIÓ DEL CABDILL ÁLMOS.*
7. *EL JURAMENT*
8. *LA PARTENÇA DELS MAGIARS.*
9. *RÚSSIA*
10. *PAU ENTRE EL CABDILL ÁLMOS I ELS RUSSOS.*
11. *ELS SET CABDILLS CUMANS.*
12. *LES CIUTATS DE LADOMER I GALÍTZIA.*
13. *L'ENTRADA A PANNÒNIA.*
14. *EL CASTELL D'HUNG*
15. *EL CABDILL ÁRPÁD.*
16. *EL CASTELL DE KOMÁROM*
17. *EL MONT TARCAL.*
18. *SZERENCs.*
19. *BODROG.*
20. *EL CABDILL DE BIHAR.*
21. *COM PUJAREN CONTRA BIHAR.*
22. *SZABOLCS.*
23. *NYÍR*
24. *LA VICTÒRIA DE TAS, SZABOLCS I TÉTÉNY.*
25. *TRANSSILVÀNIA.*
26. *LA PERÍCIA DE TÉTÉNY.*
27. *COM ANAREN CONTRA GYALÚ.*
28. *LA MORT DE GYALÚ.*
29. *EL CABDILL MÉN-MARÓT.*
30. *EL RETORN.*
31. *EL CABDILL SALAN.*
32. *LA SORTIDA DE SZERENCs.*
33. *EL CASTELL D'ÖRSÚR I EL RIU EGER.*
34. *ELS CASTELLS DE NÓGRÁD I DE NYITRA.*

35. *EL RIU GARAM I EL CASTELL DE BORS.*
36. *LA CIUTAT DE NYITRA.*
37. *ELS ESPIES ENVIATS PELS CABDILLS.*
38. *LA LLUITA DEL CABDILL ÁRPÁD.*
39. *L'EXÈRCIT DELS GRECS I DELS BÚLGARS.*
40. *LA MARXA DEL CABDILL SALAN CONTRA EL CABDILL ÁRPÁD.*
41. *LA VICTÒRIA DEL CABDILL ÁRPÁD.*
42. *LA PARTENÇA D'ÁRPÁD.*
43. *ELS AMBAIXADORS DEL CABDILL DE BULGÀRIA.*
44. *ELS CASTELLS DE ZAGREB, POZSEGA I VALKÓ.*
45. *L'ILLA DEL DANUBI.*
46. *LA GENT DE BULGÀRIA I MACEDÒNIA.*
47. *EL PAS DE MEGYER.*
48. *LA TERRA DE PANNÒNIA.*
49. *LA CIUTAT DE VESZPRÉM.*
50. *EL CASTELL DE FERRO.*
51. *LA DEVASTACIÓ DE PANNÒNIA.*
52. *EL CABDILL MÉN-MARÓT.*
53. *ÖSBŐ I VELEK.*
54. *LA SUCCESSION DEL CABDILL ZOLTA.*
55. *LA DEVASTACIÓ DE LORENA, ALAMÀNIA I FRANCÒNIA.*
56. *LA MORT DE LÉL I DE BULCSU.*
57. *ELS ENEMICS DEL REI OTÓ.*
58. *LA CONSOLIDACIÓ DEL REGNE.*

Apèndix 1: Personatges

Apèndix 2: Geografia

Apèndix 3: Nacionalitats

Mapa

Introducció

Corria el segle IX de la nostra era. Guifrè el Pilós es feia fort al petit comtat de Barcelona. A l'altra banda de la península Ibèrica, els àsturs recuperaven les terres de Lleó, les quals havien caigut davant dels sarraïns algunes dècades abans, i establien la frontera cristiana pel riu Duero. I cap al nord, els successors de Carlemany lluitaven per conservar un imperi cada cop més decadent que deixava buits de poder a les seves marques més llunyanes.

En aquest marc de circumstàncies feia la seva aparició en la història occidental un poble que reclamava la herència del rei Àtila l'hun, l'anomenat *Flagell de Déu*. Un poble que arrasava per on trepitjava, que no tenia ciutats, que vivia a lloms dels seus cavalls, que dormia en tendes de feltre i que amb només arcs i fletxes va fer trontollar tot un continent. Eren els magiars, o hongaresos, segons el nom que van rebre en llatí.

No era l'ànim exclusiu dels magiars el de destruir pobles o cremar camps, sinó més aviat el d'aconseguir una terra on viure-hi. La conquesta de la conca dels Càrpats, la terra d'Àtila, es va completar pels volts de l'any mil, quan el cabdill magiar Vajk, va acceptar el catolicisme romà i va ser coronat rei pel Papa Silvestre II amb el nom d'István (Esteve). Dos segles més tard, un notari anònim del rei Béla, va escriure la gesta d'aquells homes: la GESTA HUNGARORUM.

L'obra

La *Gesta Hungarorum* va ser escrita poc abans de l'any 1200 de la nostra era. L'autor no s'identifica sinó amb la seva inicial: *P.* Sembla ser que es tractava d'un notari, bé del rei Béla II, el qual regnà entre els anys 1131 i 1141, bé de Béla III, rei d'Hongria entre l'any 1172 i 1196. El manuscrit original, com era costum, va ser redactat en llengua llatina, tot i que arran de l'abundància de paraules i noms hongaresos, ha resultat força útil per conèixer la pronunciació magiar durant la edat mitjana. A més a més de la trama estricta, l'autor, el *mestre P.*, o *Anonymus*, com és conegut a Hongria, recull tradicions com ara l'ascendència huna dels magiars, motiu de controvèrsia entre els historiadors avui en dia, o llegendes com la del naixement del cabdill Álmos, amb paral·lelismes amb el naixement de Jesucrist.

Avui en dia la majoria dels erudits no es prenen la *Gesta Hungarorum* com a document fiable, si bé tampoc no han pogut desmentir molts dels fets que s'hi expliquen. En aquesta traducció només es pretén donar a conèixer l'obra medieval sense entrar en la veracitat del contingut.

La trama

Tot comença a la vora oriental del Volga (*Etil*). Els magiars són una de les moltes nacions escites. L'escriptor descriu una vida idealitzada en un país idealitzat, ja que hi abundaven l'or, l'argent, les pedres precioses i els seus habitants disposaven de pells i ramats en abundància. Però les bones condicions també tenien el seu costat fosc: les nacions augmenten fins que la superpoblació es fa inevitable i molts pobles ja no poden disposar de terres pròpies. Set cabdills, els anomenats *Hétmagyar* o *Set Hongaresos*, no veuen solució possible a la situació i trien l'Álmos, fill d'Ügyek, com a líder, el qual els haurà de guiar cap a occident, a la terra del seus avantpassats, els huns. Segons alguns historiadors, els magiars van començar el viatge cap a l'oest després de ser derrotats per un altre poble nòmada, els petxenegs, els quals segles més tard es refugiarien a Hongria on serien absorbits i acabarien la seva existència com a poble.

Álmos va guiar el seu poble per les planes d'Escítia i Rússia, on se'ls van unir algunes tribus turqueses identificades amb el nom de cumans segons el relat, tot i que sembla ser que eren kabars, i una multitud indeterminada d'eslaus.

Van fer caure les ciutats de Suzdal, Vladimir, Kíev, Galítzia i Ungvár, on sembla ser que va morir Álmos i va ser substituït pel seu fill Árpád.

Árpád va conquerir gairebé tot el país de Pannònia bé enfrontant-se a Salan, Gyalu, Mén-Marót i altres cabdills menors, bé aconseguint l'amistat o rendició d'altres pobles com els sículs, descendents dels huns, segons el relat. El punt culminant arriba quan els magiars entren a la ciutat d'Ethilburg: la ciutat del rei Àtila. Els cabdills hongaresos per fi seien en el tro del seu avantpassat Àtila.

Tot semblava anar bé per a les hordes turco-magiars les quals feien caure una ciutat rere l'altra, saquejaven ciutats teutones, italianes, gregues i van arribar fins i tot a la Catalunya medieval. Però un dia de primavera de 955, l'emperador Otó, dels teutons, els va tallar les ales. Va derrotar l'exèrcit magiar i va capturar dos dels seus generals, Bulcsu i Lél, als quals va penjar a la vista de la resta dels hongaresos. Res no tornaria a ser igual. Els magiars van abandonar el nomadisme i a poc a poc van acceptar el cristianisme, el qual els integraria en Europa i els separaria definitivament d'Àsia d'on havien vingut.

Notes sobre la pronunciació dels noms hongaresos

L'hongarès és una llengua molt fonètica, com el català de València, per exemple. És a dir, que coneixent unes poques regles és molt fàcil de llegir, ja que poques vegades es produeixen irregularitats. Per tant ens ha semblat útil de donar unes pinzellades sobre la pronunciació hongaresa, per tal que es puguin llegir els noms de manera apropiada.

Les Vocals: es divideixen en curtes o llargues. Les curtes no porten signes diacrítics, o bé una dièresi, mentre que les llargues porten accent o doble accent (Ő, Ű)

Vocals curtes: A, E, I, O, Ö (o+e), U, Ü (u+i)

Vocals llargues: Á, É, Í, Ó, Ő, Ú, Ű.

Les consonants: Només indicarem les lletres o dígrafs (combinació de lletres) que difereixen en la seva pronunciació de les regles catalanes.

C: Com la **TS** catalana.

CS: Com la **TX** catalana.

G: Sempre com la **G** de **Garona**.

GY: Com **DJ**.

H: Sempre aspirada.

J: Com a **I** semivocal de *Laia*.

LY: Com a **I** semivocal.

NY: Com en català.

S: Com el grup **IX** de *Caixa*

SZ: Com el grup **SS** en *Passar*

ZS: Com la **J** de *Jordi*.

GESTA HUNGARORUM

ELS FETS DELS HONGARESOS

1. COMENÇA EL PRÒLEG DELS ACTES DELS HONGARESOS.

El mestre P, notari del ben recordat i gloriós Béla, rei d'Hongria, a N, el seu amic més estimat, honorable i versat en l'art de l'escriptura, a qui saluda i anuncia que acomplirà el seu desig.

En altres temps, quan érem plegats en els estudis escolars, llegíem amb el mateix entusiasme la història de Troia. A mi m'agradà tant que vaig recopilar-ho tot en un sol volum segons el meu estil, tal i com ho aprengué dels meus mestres, agafant-ne dades d'autors com ara, Dàrius de Frígia i d'altres escriptors. I així tu, com que jo ja havia escrit la història de Troia i de les guerres de Grècia, em demanes que ara ho faci sobre l'origen dels reis i dels nobles d'Hongria, com ara: els set prínceps, els anomenats *Hétmagyar*, els quals vingueren de la terra d'Escítia, de com era aquesta terra d'Escítia, o com nasqué Álmos, el primer cabdill d'Hongria, de qui provenen els reis d'Hongria, o també de quants països i reis conqueriren o per què aquest poble, el qual en llengua estrangera s'anomena *hongarès* i en la pròpia, *magiar*, sortí de la terra d'Escítia.

T'havia promès d'acomplir la teva demanda, però obstaculitzat per altres afers, si no és per la teva carta, on em recordes que t'he de pagar el meu deute, ja m'hauria oblidat tant de la teva petició com de la meva promesa. Malgrat que he començat amb dificultat, duré a terme, però, la feina a la qual m'has encoratjat. Jo també he trobat raonable, segons l'exemple de diversos historiadors i amb l'ajuda divina, de no deixar caure en l'oblit tot allò que succeí amb els nostres avantpassats des de la primera fins a l'última generació.

He pensat, doncs, que la millor cosa serà que t'ho escrigui d'una manera veritable i senzilla, llavors el lector veurà amb claredat com passaren les coses. No seria ni digne ni adient que la molt noble nació hongaresa se n'assabentés de com foren els seus inicis i els seus actes heroics mitjançant contes falsos de pagesos o cànctics folklòrics de joglars, com si d'una fantasia es tractés. Per tant, a fi conèixer una veritat digna d'un noble sobre aquestes coses, cal mirar l'explicació d'escriptures veritables i la interpretació clara d'obres històriques.

Hongria és un poble molt afortunat ja que ha rebut molts dons. De fet pot gaudir a cada moment del regal que és el seu erudit, el qual coneix el principi de l'origen dels seus reis i nobles. I sigui per aquests reis la lloança i l'honor del Rei Etern i de Sa Mare, Santa Maria, i que per la seva gràcia, els reis i nobles d'Hongria puguin governar el país d'una manera feliç, ara i sempre. Amen.

2. ESCÍTIA.

Escítia és, en efecte, un gran país, el qual s'anomena *Hongria del Don*. S'estén des de la seva frontera oriental cap a les regions del nord fins a la Mar Negra. Pel mig, hi passa el riu anomenat Don, amb els seus grans aiguamolls, on hi ha abundància de martes amb la pell de les quals es vesteixen no només nobles i vilans, sinó que fins i tot els vaquers, porquerols i pastors d'ovelles en decoren la seva roba, en aquest país. A més a més, hi abunden l'or, l'argent i als seus rius s'hi troben pedres precioses i gemmes. Cap a la part oriental hi havien les nacions de Gog i de Magog, les quals foren exterminades per Alexandre el Gran.

Escítia és una terra molt extensa, tan llarga com ampla. Als homes que l'habiten se'ls anomena comunament i fins als nostres dies *hongaresos del Don*, un poble que mai no ha estat sotmès a cap poder imperial. Els escites són un antic poble que domina aquest país oriental, com ja hem dit més amunt. El primer rei d'Escítia fou Magog, fill de Jafet, del qual reben els seus habitants el nom de *magiars*. Del llinatge d'aquest rei descendia el celebèrrim i alhora poderosíssim rei Àtila, el qual l'any de l'encarnació de quatre-cents-cinquanta-u sortí d'Escítia, entrà a Pannònia amb gran poder i, un cop que els romans fugiren, conquerí el país. Aquest Àtila establí la seva seu reial a la vora del Danubi, sobre aigües termals; renovà tota obra antiga que hi trobà i edificà una poderosa muralla tot al voltant. En llengua hongaresa hom anomena a aquest lloc *Budavár* mentre que en teutó es diu *Ethilburg*. Però d'això, ja n'hi ha prou. Continuem els camins de la història!

Després d'un llarg període de temps, del llinatge del rei Magog nasqué Ügyek, pare del cabdill Álmos, de qui s'originen els cabdills i reis d'Hongria, dels quals en parlarem tot seguit.

Com ja havíem dit, els escites són un poble antic, dels quals els historiadors romans escrigueren que eren gent molt sàvia i pacífica, que no treballava la terra i que entre ells no hi havia pràcticament cap crim. Tot i així, no construïen cases, sinó que feien tendes de feltre. S'alimentaven de carn, peix, llet i mel, i feien servir moltes espècies. Confeccionaven els seus vestits amb pell de marta i d'altres bèsties salvatges. D'or, argent i gemmes, en tenien tant com de còdols, ja que en trobaven als rius d'aquella terra. No cobejaven els bens aliens, ja que, de fet tots ells eren rics: posseïdors d'animals i de queviures suficients. No eren fornicadors, sinó que tothom tenia una sola muller. Malgrat tot, al cau d'un temps, el poble estava tan fatigat de la guerra i consumits per tanta crueltat que, segons alguns historiadors, duts per l'ira, els escites menjaven carn humana i bevien sang. I, segons el meu parer, els seus fruits eren els d'un poble endurit. Els escites mai no foren conquerits per ningú. De fet foren ells els qui feren fugir molt avergonyit Dàrius, rei dels perses. Hi perdré vuitanta-mil homes i fugí amb gran temor cap a Pèrsia. Igualment els escites mataren Cir, rei de Pèrsia, juntament amb tres-cents trenta mil homes. Una altra vegada derrotaren d'una forma humiliant Alexandre el Gran, fill del rei Filip i de la reina Olímpies, el qual havia conquerit moltes nacions en la guerra.

Efectivament, els escites eren gent endurida que resistia qualsevol tipus de treball. Eren físicament forts, i valents en la guerra. No hi havia res que els pogués aturar per venjar-se d'una injúria. Quan els escites aconseguïen una victòria no volien cap botí, com fan de fet els seus descendents moderns, sinó que més aviat buscaven una glòria perdurable.

Tret de Dàrius, Cir i Alexandre, cap poble del món no ha pogut endinsar-se en aquesta terra. El ja mencionat poble escita era endurit en la lluita; els seus homes eren genets molt veloços. Portaven casc i amb l'arc i les fletxes eren més bons que cap altre poble del món, com es pot percebre per la seva descendència.

Escítia queda lluny de la zona tòrrida i, per tant, és un lloc molt favorable per a la multiplicació de les seves gents. Tot i ser molt espaiosa, hi havia multitud de pobles al país que ni es podien alimentar suficientment ni tenien terres per habitar-hi. És per això que set dels prínceps, els anomenats *hétmagyar*, no es volien resignar a la manca de terres, sinó que es proposaren d'evitar-ho costés el que costés. Llavors aquests prínceps es reuniren i decidiren d'ocupar terres on fos possible viure, i per tant d'abandonar el país on havien nascut, com explicarem tot seguit.

3. PER QUÈ ELS DIUEN “HONGARESOS”

Ara queda per explicar la raó per la qual s'anomena *hongaresos* al poble que sortí de la terra d'Escítia.

Els hongaresos reberen el seu nom pel Castell d'Hung ja que, un cop subjugats els eslaus que hi habitaven, fou residència dels set prínceps al temps d'entrar a Pannònia. Aleshores les nacions dels voltants a Álmos, fill d'Ügyek, li deien *Cabdill d'Hung* i als seus soldats, *hongaresos*. Què més hi ha? Deixant de banda tot això, tornarem al propòsit de l'obra i continuarem el viatge per la història i, guiats per l'Esperit Sant, conclourem el nostre treball.

4. ÁLMOS, EL PRIMER CABDILL

L'any vuit-cents dinou de l'encarnació del Senyor, un noble cabdill d'Escítia, Ügyek, el qual, com ja hem dit abans era del llinatge del rei Magog, prengué per esposa la filla del cabdill Ónedbeli de l'Hongria del Don, la qual es deia Emes. Amb ella, Ügyek tingué un fill anomenat Álmos. Fou per voluntat divina que rebés aquest nom. La seva mare, quan encara era embarassada, tingué una visió divina en la qual una au Turul¹ venia cap a ella i la deixava encinta. Al mateix temps li semblava que del seu úter sortia un torrent, i dels seus lloms, gloriosos reis, els quals, malgrat tot, no es multiplicaven a la seva terra. I com que somni en hongarès es diu *álm* i fou mitjançant un somni que el naixement fou anunciat, el nen rebé el nom d'Álmos. Per altra banda també li donaren aquest nom perquè també significa *sant*, ja que de la seva descendència vendrien reis sants i cabdills. Quines altres coses tenim?

5. EL CABDILL ÁLMOS

El naixement del cabdill Álmos produí un gran goig entre Ügyek i els seus parents i entre quasi tots els prínceps d'Escítia, ja que el seu pare, Ügyek, era de l'estirp del rei Magog.

Aquest Álmos era un home formós. Tenia la cara morena i els ulls grans i negres. Era alt i prim i tenia unes mans grans amb dits forts. Álmos era honest, benèvol, generós, savi, bon soldat, i donava de bon grau la part corresponent a cadascú dels que en aquell temps eren militars al país d'Escítia.

Quan Álmos arribà a l'edat adulta era com un regal de l'Esperit Sant, car, tot i ser pagà, era el més fort i savi de tots els altres cabdills d'Escítia. En aquells dies cap assumpte del regne no es feia sense el seu consell i ajut. Quan el cabdill Álmos esdevingué un jove madur, es casà amb una donzella, filla d'un noble cabdill d'aquella terra. D'ella nasqué un fill que rebé el nom d'Árpád i al qual portaren a Pannònia, com veurem tot seguit.

¹ Turul: Au mitològica magiar. Està relacionada amb la paraula turquesa: *toghrul*, que significa *falcó*.

6. L'ELECCIÓ DEL CABDILL ÁLMOS.

Els hongaresos són un poble molt valent i molt fort en les tasques de la guerra, cosa que, com ja havíem dit anteriorment, havien rebut del poble escita, els quals en la seva llengua es diuen *hongaresos del Don*. Aquella terra d'Escítia, durant aquella generació, era plena de multitud de nacions, les quals ni es podien alimentar suficientment, ni tenien terres per viure-hi, com ja havíem mencionat. És per això que set dels prínceps, els anomenats fins al dia d'avui *hétmagyar*, no es volien resignar a la manca de terres i, després de reunir-se decidiren d'abandonar el seu país natal i colonitzar amb armes i guerra noves terres per habitar-hi. Triaren la terra de Pannònia, famosa per haver estat el país del rei Àtila, de l'estirp del qual provenia Álmos, pare d'Árpád. Aquests set prínceps, amb seny i lògica, entengueren que no podien assolir la tasca sense un cabdill i preceptor. Així que els set homes, de manera voluntària i de comú acord, elegiren Álmos, fill d'Ügyek, com a cabdill i preceptor seu i per als fills dels seus fills fins a l'última generació. I els seus descendents foren il·lustrats i guerrers valents.

Aquests set prínceps eren homes nobles, guerrers valents i lleials. Llavors digueren Álmos voluntàriament:

“Des del dia d'avui t'elegim a tu com al nostre cabdill i preceptor. A on el teu desig et dugui, allí et seguirem.”

Aleshores els homes ja mencionats barrejaren la seva sang per Álmos en un recipient, segons el ritual pagà, ratificant, així, el jurament. Tot i ser pagans, la fe que demostraren en aquest jurament la mantingueren fins a la seva mort, com veurem tot seguit.

7. EL JURAMENT

La primera clàusula del jurament deia així: Tant com durés la seva vida i la dels seus descendents, el cabdill dels magiars sempre seria de l'estirp d'Álmos.

La segona clàusula del jurament deia així: De tots el bens que aconseguixin pel seu treball, tothom en tindrà una part.

La tercera clàusula del jurament deia així: Ni els prínceps que havien triat voluntàriament Álmos com a senyor ni els seus fills, mai no serien privats ni del consell del cabdill ni dels privilegis del regne.

La quarta clàusula del jurament deia així: Si algun dels seus descendents fos infidel al cabdill o bé introduís discòrdia entre el cabdill i la seva família, sigui vessada la sang del culpable tal i com fou vessada al temps del jurament amb el cabdill Álmos.

La cinquena clàusula del jurament deia així: Si cap persona volgués trencar l'acord entre Álmos i els altres prínceps o els seus descendents, sigui per sempre maleït.

Quòrum: Set homes, a saber: Álmos, pare d'Árpád, Előd, pare de Szabolcs, del llinatge del qual procedeix Csák, Kend, pare de Korcán, Ond, pare d'Ete, del llinatge del qual procedeixen Kalán i Kölcse, Tas pare de Lél, Huba, del llinatge del qual procedeix Szemere, el setè era Tétény, pare d'Horka, pare de Gyula i Zombor, del llinatge dels quals procedeix Maglód, del qual en parlarem més endavant.

Però ja n'hi ha prou. Continuem el camí de la història!

8. LA PARTENÇA DELS MAGIARS.

L'any de l'encarnació de vuit-cents vuitanta-quatre, segons expliquen les cròniques, els set prínceps anomenats *hétmagyar* deixaren Escítia per anar cap a l'occident. Entre ells hi era el cabdill i preceptor dels prínceps, Álmos, descendent del recordat rei Magog, el qual anava amb la seva muller, el seu fill Árpád i els dos fills del seu oncle Hülek: Szovárd i Kadocsa, així com una multitud innumerable de gent d'aquella contrada.

Viatjaren durant molts dies pel desert. Travessaren el riu Etel asseguts sobre bots, tal i com ho feien els pagans. No trobaven però cap camí que els conduís a cap ciutat o lloc habitat. Ni tan sols s'alimentaven del fruit del treball de l'home, com era el seu costum, sinó, més aviat, de carn i peixos, fins que arribaren a la regió russa de Suzdal. Allí els joves caçaven gairebé a diari. És per això que fins al dia d'avui els hongaresos són millors caçadors que no pas la resta de nacions del món.

I fou d'aquesta manera que el cabdill Álmos i els seus entraren a la regió de Suzdal, a Rússia.

9. RÚSSIA

Després d'això entraren al país dels russos, per on avançaven sense cap contratemps fins arribar a la ciutat de Kíev. Creuaren Kíev i des d'allí travessaren el riu Dnièper, ja que volien conquerir el país dels russos.

Llavors el cabdill dels russos sentí molta por, ja que havia escoltat que el cabdill Álmos, fill d'Ügyek, era de l'estirp d'Àtila, a qui els seus avantpassats havien pagat tributs anualment. Llavors el cabdill de Kíev tingué consell amb tots els seus prínceps i parlaren de declarar la guerra al cabdill Álmos. S'estimaven més de morir en la guerra que no pas de perdre el país contra la seva voluntat en mans d'Álmos. Aleshores el cabdill de Kíev envià un missatge sol·licitant l'ajut dels seus fidels amics, els set cabdills cumans. Aquests prínceps, a saber: Ed, Edömén, Et, Bönger, Ócsád, pare d'Örsúr, Vajta i Ketel, pare d'Alaptolma, aplegaren no pas pocs soldats de cavalleria els quals es desplegaren ràpidament per anar contra el cabdill Álmos, ja que tenien amistat amb el cabdill de Kíev. Aquest cabdill aplegà el seu exèrcit i amb l'ajut dels cumans avançaren amb una gran multitud armada contra el cabdill Álmos.

Pel que fa al cabdill Álmos, a qui ajudava l'Esperit Sant, prengué les seves armes, passà revista a les seves tropes i començà a anar d'aquí a allà a cavall encoratjant els seus soldats. Llavors, de cop i volta s'aturà davant del seu exèrcit i s'adreçà als seus homes tot dient:

“Escites, companys, guerrers forts i valents!

Recordeu l'inici del nostre viatge, quan diguéreu que amb armes i guerra aconseguíreu aquesta terra que ara trepitgeu. Per tant, que no us amoïnïn les multituds de russos i cumans. Ells són igual que els nostres gossos. Que no s'atemoreix pas un gos en sentir la veu del seu amo? El valor d'un poble no resideix pas en el seu nombre, sinó en la força del seu esperit. O és que no sabeu que, com deia un savi, un sol lleó espanta molts cérvols? Però deixant de banda això, només us diré una cosa: Qui ha pogut mai resistir els exercits d'Escítia? No fou Dàrius, rei dels perses, qui fugí dels exercits escites i amb gran temor i vergonya es refugià a Pèrsia després de perdre vuitanta mil homes? O no mataren els escites tres-cent trenta-mil homes de l'exèrcit del també rei de Pèrsia, Cir? O que hi ha d'Alexandre el Gran, fill del rei Filip i de la reina Olímpies, el qual

després d'haver lluitat i subjugat molts països hagué de fugir vergonyosament dels escites? És per això que hem de lluitar amb valor i força contra l'enemic, el qual s'assembla als nostres gossos. No els heu de tenir més por que el que tindríeu a un núvol de mosques!”

Després d'escoltar el cabdill Álmos, els soldats se sentiren molt animats. En aquell moment sonaren les trompetes de guerra pertot arreu i tots dos exèrcits començaren la lluita sense compassió. Al camp de batalla, hi caigueren multitud de russos i de cumans. En veure que els seus estaven per ser derrotats, els cabdills russos i cumans fugiren per salvar la vida i entraren a Kíev. El cabdill Álmos i els seus els perseguiren fins a la ciutat de Kíev, i als cumans que mataven els tallaven els seu cap calb com si fossin carabasses crues. Els cabdills russos i cumans, però, en veure l'audàcia dels escites es quedaren amagats a la ciutat.

10. PAU ENTRE EL CABDILL ÁLMOS I ELS RUSSOS.

Després de la victòria, Álmos i els seus soldats prengueren possessió de les terres dels russos i, un cop aconseguits els seus bens, començaren el setge de Kíev a les dues setmanes. Apostaren escales contra les muralles de la ciutat i els cabdills russos i cumans, en veure l'audàcia dels escites se sentiren molt atemorits, i quan se n'adonaren que no podrien resistir, el cabdill de Kíev i els altres cabdills cumans enviaren ambaixadors sol·licitant al cabdill Álmos i als seus prínceps que signessin la pau amb ells. En arribar al campament d'Álmos, els ambaixadors li demanaren que no expulsés els seus senyors del tron. Llavors Álmos tingué consell amb els seus i envià de tornada els ambaixadors amb les condicions que demanava: Els cabdills i prínceps dels russos i dels cumans haurien de lliurar els seus fills com a ostatges als hongaresos. A més a més, anualment els haurien de pagar un tribut de deu mil marcs i els haurien de proveir de menjar, vestit i d'altres necessitats. Tot i no ser del seu grat, els cabdills russos li concediren a Álmos tot allò que demanava. També li pregaren que abandonés la terra de Galítzia i que anessin més enllà del Bosc de Havas, cap a l'oest, fins a la terra de Pannònia, on havia regnat el rei Àtila. Lloaven Pannònia per ser un lloc extremament bo i deien que hi fluïen insignes fonts d'aigua: el Danubi i el Tisza, a banda d'altres fonts on abunden els peixos. Explicaven que hi habitaven els eslaus, els búlgars, els vàlacs i els pastors romans, en aquella terra. Fins i tot es podria dir que Pannònia és oficialment la terra de pasturatge dels romans, ja que fins al dia d'avui els ramats romans pasturen als camps d'Hongria. I què més hi ha?

11. ELS SET CABDILLS CUMANS.

El cabdill Álmos i els seus prínceps es reuniren en consell i acordaren de fer tal i com havien dit els cabdills russos i signaren la pau amb ells. Llavors els cabdills dels russos, és a dir, el de Kíev i el de Suzdal, per tal de no ser destronats, donaren els seus fills com a ostatges al cabdill Álmos i, amb ells, enviaren deu mil marcs i mil cavalls amb selles i frens guarnits a l'estil rus, i cent nens cumans, i quaranta camells per portar càrregues pesades, i innumbrables pells d'ermíni i d'esquirol, a banda d'altres incomptables regals. Aleshores els ja esmentats cabdills cumans, a saber: Ed, Edömén, Et, Böngér, pare de Bors, Ócsád, pare d'Örsúr, Vajta, de qui prové l'estirp de Baracska, i Ketel, pare d'Alaptolma, des que veieren la pietat del cabdill Álmos envers els russos, es llençaren als seus peus per voluntat pròpia tot dient:

“Des del dia d'avui i fins a l'última generació, t'elegim a tu com al nostre senyor i preceptor. I a on el teu desig et dugui, nosaltres et seguirem.”

I en acabar de dir aquestes coses, feren a la manera pagana un jurament de fidelitat amb el cabdill Álmos. D'aquesta forma Álmos i els seus prínceps es comprometeren amb ells amb fidelitat i jurament. Així, aquests set cabdills cumans, juntament amb les seves mullers, els seus fills i una gran multitud, es prepararen per venir a Pannònia. Igualment molts dels russos

s'uniren al cabdill Álmos i vingueren amb ell a Pannònia, els quals viuen fins als nostres dies a diversos llocs d'Hongria.

12. LES CIUTATS DE LADOMER I GALÍTZIA.

Aleshores, el cabdill Álmos i els altres prínceps, els anomenats *Hétmagyar*, i els cabdills cumans amb els seus parents i serfs i serves, sortiren de Kíev i es dirigiren fins a la ciutat de Ladomer guiats pels russos de Kíev. Llavors el cabdill de Ladomer i els seus prínceps sortiren fins a la frontera del regne a l'encontre del cabdill Álmos amb diversos regals preciosos i li obriren la ciutat. El cabdill Álmos hi romangué, allí, per tres setmanes amb tot els seus bens. A la tercera setmana el cabdill de Ladomer li donà com a ostatges els seus dos fills i els fills dels seus guerrers. A més a més li donà dos mil marcs d'argent, cent marcs d'or fos, incomptables pells i robes, tres-cents cavalls amb selles i frens, vint-i-cinc camells i mil bous per carregar grans pesos, a banda d'innombrables regals per al cabdill i per als prínceps.

A la quarta setmana el cabdill Álmos i els seus arribaren a Galítzia i allí triaren un lloc per descansar. Tan bon punt ho sentí el cabdill de Galítzia, sortí a l'encontre del cabdill Álmos amb els peus nusos i li donà diversos regals, i rebé Álmos amb les portes de la ciutat obertes com al seu senyor. Li donà el seu fill i els fills dels prínceps del seu regne com a ostatges. Li donà també deu magnífics corsers àrabs, tres-cents cavalls amb selles i frens, tres mil marcs d'argent, dos-cents marcs d'or i vestits d'alta qualitat, que regalava tan al cabdill com als seus soldats.

Mentre que el cabdill Álmos prenia un mes de descans a Galítzia, el cabdill de la ciutat, així com altres companys seus, vingueren a pregar el cabdill Álmos i els seus nobles de descendir més enllà d'Havas, a la terra de Pannònia, cap a l'occident. Explicaven que aquell país era especialment bo, que hi fluïen, allí, nobilíssimes fonts, com ara les ja esmentades: el Danubi, el Tisza, el Vág, el Maros, el Körös, el Temes i d'altres. A més a més feia temps aquest país havia estat la terra del rei Àtila, la qual fou ocupada després de la seva mort fins al riu Danubi pels prínceps romans on establiren els seus pastors. La terra que hi ha entre el Danubi i el Tisza fins a la frontera amb els russos i els polonesos fou presa, però, pel Gran Khan, cabdill dels búlgars i avantpassat de Salan, el qual hi portà colons eslaus i búlgars. Quant al territori entre el Tisza i el bosc d'Igyfon, que es troba a prop de Transsilvània, fou ocupat des del riu Maros fins al Szamos pel cabdill Marót, al nebot del qual els hongaresos diuen Mén-Marót, ja que tenia moltes dones. En aquesta terra viuen els khàzars. La terra entre el riu Maros i la ciutat d'Orsova fou ocupada per un cabdill que es deia Galad, el qual havia vingut des del castell de Bodony i, amb l'ajut dels cumans, havia conquerit el país. De la seva descendència procedeix Ajtony el qual al cau de molt de temps, en els dies del rei Sant Esteve, fou mort per Csanád, fill de Doboka, al seu castell a la vora del riu Maros. Pel seu bon servei, el rei ja mencionat abans, li donà muller i el castell d'Ajtony amb totes les seves possessions, tal i com és costum dels bons senyors quan recompensen els seus fidels. Aquest castell es diu Csanád en els nostres dies.

13. L'ENTRADA A PANNÒNIA.

El cabdill Álmos i els seus nobles concordaren amb el consell dels russos i signaren una pau segura amb ells. Els cabdills dels russos, per tal de no ser destronats, donaren els seus fills com a ostatges, com ja havíem mencionat anteriorment, així com un gran nombre de regals. Llavors el cabdill de Galítzia feu arranjaments perquè dos mil arquers i tres mil camperols precedissin els magiars fins a la frontera d'Hung a través del bosc d'Havas per què els preparassin el camí. També carregà totes les seves bèsties amb queviures i coses necessàries, i els regalà una innombrable quantitat d'animals per a menjar. Llavors els set prínceps, els anomenats *Hétmagyar*, i els set cabdills cumans, el nom dels quals ja hem esmentat abans,

amb totes les seves famílies i els seus serfs i serves partiren cap a la terra de Pannònia amb el consell i l'ajut dels russos de Galitzia.

Després de travessar el bosc de Havas, descendiren a la regió d'Hung. El primer lloc que ocuparen en entrar-hi, l'anomenaren Munkács, ja que havia estat un gran esforç, d'entrar a la terra que havien triat. Hi romangueren per quaranta dies, per descansar del seu treball. Aquell país els agradava més d'allò que es pugui dir amb paraules. Els eslaus que habitaven la zona, en assabentar-se de l'arribada dels magiars, tingueren por i, per voluntat pròpia, se sotmeteren al cabdill Álmos, ja que havien sentit que descendia del rei Àtila. Malgrat ser homes del cabdill Salan, servien el cabdill Álmos amb gran honor i temor. I tot allò que necessitava per viure o que li era apropiat, li ho donaven. Així era el temor i la tremolor que inundava els habitants d'aquelles terres. I es prostraven davant el cabdill i els seus prínceps com ho fan els servents davant el seu senyor. Lloaven la fertilitat d'aquella terra i narraven com, un cop mort el rei Àtila, el Gran Khan, l'avantpassat del cabdill Salan, vingué des de Bulgària, amb el consell i l'ajut de l'emperador dels grecs, a ocupar el país. També explicaven com aquells mateixos eslaus colonitzaren des de Bulgària fins la frontera amb els russos, i com els tractava ara el seu cabdill Salan tant a ells com als seus, i quin poder tenia sobre tots els pobles veïns.

14. EL CASTELL D'HUNG

En sentir aquestes coses, el cabdill Álmos i els seus prínceps se n'alegraren molt i cavalcaren cap al castell d'Hung per capturar-lo. I mentre eren acampats al costat de les muralles, Laborc, el governador del castell, que en la llengua local s'anomenava *duc*, fugí cap al castell de Zemplén. Els soldats d'Álmos, llavors, el perseguiren i el prengueren a prop d'un riu, i en aquell mateix lloc el penjaren. Des d'aquell dia, aquell riu rep el nom de *Laborc*.

Aleshores el cabdill Álmos i els seus entraren al castell d'Hung. Feren molts sacrificis als deus immortals i ho celebraren amb un banquet que durà quatre dies. Al quart dia el cabdill Álmos convocà el consell i feu jurar els seus que, mentre visquessin, el seu cabdill i preceptor seria el seu fill, Árpád. És per això que, en llengua estrangera, a Árpád li deien "*Cabdill d'Hung*" i als homes d'Hung, els seus soldats, "*hongaresos*". Aquest nom encara perdura per tot el món fins al dia d'avui.

15. EL CABDILL ÁRPÁD.

L'any nou-cents tres de l'encarnació del Senyor, el cabdill Árpád envià el seu exèrcit per tota la terra i subjuguà tot el territori i tots els habitants que hi ha entre el Tisza i el Bodrog, fins a Ugocsa. Llavors posaren setge al castell de Borsova, el qual capturaren al tercer dia. També destruïren les seves muralles i se'n dugueren encadenats cap al castell d'Hung tots els soldats de Salan que hi trobaren.

Mentre hi romanien allí per més dies, observaven la fertilitat de la terra, l'abundor de tota mena de bestiar i la gran quantitat de peix dels rius Tisza i Bodrog, i tan al cabdill com als seus homes, l'indret els agradà més d'allò del que es pugui expressar amb paraules.

En assabentar-se'n d'allò que havia succeït, i sentir-ne, de la fuga dels seus homes, el cabdill Salan no tingué el coratge de donar la cara, si no que, més aviat, segons els costums búlgars, envià ambaixadors per tal d'amenaçar. Salan saludava Árpád de manera burlesca com a "*Cabdill d'Hongria*" i als seus homes els deia irònicament "*hongaresos*". Tenia molta curiositat per saber qui eren, d'on venien i que volien. Tot seguit els ordenava d'emmenar-se dels seus actes dolents i de no gosar de travessar el Bodrog, altrament ell mateix pujaria amb

l'ajut de grecs i búlgars i es revenjaria dels seus actes dolents i no deixaria que ningú no pogués anunciar amb alegria que n'havia sortit estalvi.

Els ambaixadors de Salan arribaren al castell de Zemplén, travessaren el riu Bodrog i al segon dia arribaren al campament d'Árpád. Al tercer dia saludaren Árpád en nom del seu senyor i li donaren el seu mandat. El cabdill Árpád, després d'haver escoltat la delegació del superb cabdill Salan respongué d'una manera no pas altiva, sinó humil:

“El meu avantpassat, el poderossíssim rei Àtila, posseïa tota la terra que hi ha entre el Danubi i el Tisza fins a la frontera amb Bulgària, com és el cas del vostre senyor actualment. És per això, i no pas per por als grecs o als búlgars, com si jo no els pogués fer front, sinó per amistat amb el cabdill Salan, que sol·licito com a herència legítima una terra per als meus ramats, és a dir, la terra fins al riu Sajó. A més a més, sol·licito del vostre cabdill que m'envii de bona voluntat aquests dos càntirs plens d'aigua del Danubi així com un fardell d'herba de la sorra d'Alpár, per què pugui comprovar si és més dolça que la d'Escítia, és a dir, l'herba de l'Hongria del Don, i si l'aigua del Danubi és més bona que la del Don”

Un cop donat el missatge, Árpád els obsequià amb valuosos regals, la qual cosa comprà la seva bona voluntat, i els permeté de tornar a casa seva. Llavors el cabdill convocà el consell i envià ambaixadors al cabdill Salan amb dotze cavalls blancs, dotze camells, dotze homes joves cumans, dotze eixerides noies russes, dotze pells d'ermíni, dotze pells de marta i dotze vestits daurats. Amb la delegació hi envià homes nobles: Ond, pare d'Ete, i l'altre: Ketel, pare d'Alaptolma. En tercer lloc hi envià Tarcál, un soldat molt diligent, per tal que pogués inspeccionar la qualitat de la terra i, tan aviat com tornés, n'informés el seu senyor, Árpád.

16. EL CASTELL DE KOMÁROM

El cabdill Árpád envià Ond, pare d'Ete, Ketel, pare d'Alaptolma i el guerrer cumà Tarcál, l'estirp de qual s'extingí. Aquests homes travessaren el riu Bodrog a Sátorhalom per l'indret on corre i desemboca un rierol. Creuaren el Bodrog, però al passar amb confiança el rierol que hem mencionat abans, com que duia gran quantitat d'aigua, el cavall de Ketel s'entebancà i es submergí, i fou gràcies a l'ajut dels seus companys que es lliurà d'una mort segura. Des d'aleshores, a aquest riu li diuen de forma jocosa *Ketelpatak*, que en hongarès significa *Rierol de Ketel*. Temps després, per la gràcia d'Árpád, a Ketel li fou concedida aquesta terra amb tots els seus habitants, i no només això, sinó quelcom de més gran, ja que quan Árpád havia conquerit tot Pannònia, en reconeixement al seu fidel servei, li donà una gran terra a prop del Danubi, per on corre el riu Vág. Més tard, Alaptolma, fill de Ketel, hi construï un castell, al que anomenaren Komárom. Llavors assignà al servei al castell un terç de la gent que havia portat amb ell i un terç de la gent que el cabdill li havia concedit. Al cau de molt de temps Ketel i el seu fill Tolma hi foren enterrats, aquí, seguint els costums pagans. Pel que fa a la terra que avui anomenem Ketelpatak, pertanyé als descendents de Ketel fins al temps del fill de Ladislau el Calb, el rei Andreu. El rei tenia dos motius pels que volia canviar les terres al descendent de Ketel: en primer lloc perquè li eren útils en les seves caceres, i segon, perquè la seva muller hi volia viure, allí, ja que es trobava a prop del lloc on havia nascut, car era filla del cabdill dels russos. A més a més temia la vinguda de l'emperador dels teutons, que irrompés a Hongria per venjar la sang del rei Pere, tal i com en parlarem més endavant.

17. EL MONT TARCAL.

Ond, Ketel i Tarcad travessaren el bosc cavalcant per la vora del riu Bodrog com si es tractés d'una cursa. Pujaren al cim d'un turó força elevat a llocs dels seus veloços cavalls. Llavors el cavall de Tarcad deixà enrere els altres i hi arribà el primer. És per això que des d'aquell dia s'anomena Mont Tarcad a aquell turó.

Aquests tres cavallers contemplaren la terra des del cim del turó fins a on arribava la vista i no es pot expressar amb paraules com els hi agradà. I en aquell mateix indret, a la manera pagana, feren un gran sacrifici d'un cavall ben gras. Llavors Tarcad, que era un home audaç i valent, se'n tornà cap al cabdill Árpád amb els seus soldats per donar-li notícies útils sobre la comarca. Per altra banda, Ond i Ketel, baixaren del Mont Tarcad al tercer dia i es trobaren amb el cabdill Salan al castell d'Alpár, que és a la vora del Tisza. Al segon dia d'haver arribat, saludaren Salan en nom d'Árpád i li donaren els regals que portaven i li transmeteren el missatge del cabdill Árpád. Salan, en veure els regals i escoltar la delegació, se'n alegrà moltíssim i fou benigne amb els ambaixadors i els obsequià amb diversos dons. Pel que fa a Árpád, li concedí tot allò que demanava. Al desè dia Ond i Ketel reberen el permís per tornar a casa. El cabdill Salan, jocosament, envià amb ells dues gerres plenes d'aigua del Danubi i un fardell de la millor terra de les Sorres d'Alpár, a banda de diversos regals per al cabdill Árpád. I li concedí tota la terra amb els seus habitants fins al riu Sajó. Llavors Ond i Ketel tornaren ràpidament cap al cabdill Árpád, juntament amb els ambaixadors de Salan, els quals li presentaren els regals i l'informaren que Salan li havia concedit el país amb els seus habitants. Aleshores esclatà la joia i ho celebraren amb un banquet que durà tres dies. Després de signar la pau, Árpád s'acomiadà dels ambaixadors de Salan amb diversos regals, a fi que portessin notícies de pau a casa.

18. SZERENCs.

El cabdill Árpád i els seus nobles sortiren del Castell d'Hung amb gran goig, i plantaren el seu campament més enllà del Mont Tarcad, al camp que hi ha a la vora del riu Tatka, a prop del Mont Szerencs. Des d'allí veieren com era la regió, així que a aquell lloc el batejaren com "*Amabilis*" que en la seva llengua es diu *Szerelmes*, car els hi havia agradat molt, i des d'aquell dia l'anomenaren *Szerencs*.

Llavors el cabdill Árpád i tots els seus prínceps amb totes les seves famílies posposaren els seus assumptes i edificaren cabanes on poder descansar. Hi romangueren, allí, no pas pocs dies, i mentre, conquerien totes les terres veïnes fins al riu Sajó i Sóvár. A més a més, el cabdill Árpád donà moltes terres en diversos indrets de la regió al costat del riu Tatka, sota el bosc a Ed i a Edömén, les quals per gràcia divina, continuen en mans dels seus descendents fins al dia d'avui.

Pel que fa al ja mencionat, Tarcad, adquirí una gran terra per gràcia del cabdill Árpád al peu del turó on el riu Bodrog desemboca al Tisza. I hi construí un castell que actualment porta el nom d'Hímesudvar.

19. BODROG.

Un cop assentats, de comú acord i per consell de tots els habitants de la comarca, decidiren d'enviar Bors, fill de Bönger, amb un gran exèrcit cap a la terra dels polonesos perquè

vigilessin la frontera del regne i confirmessin tots els obstacles fins als Monts Tàtra, i en un lloc adient, construïssin un castell per custodiar el regne.

Llavors Bors, després de rebre el permís, sortí de bon ànim amb una multitud de camperols, els quals construïren un castell a prop del riu Bódva, al que anomenaren Borsod, ja que era petit.

Bors acceptà els fills dels habitants com a ostatges, establí les fronteres pels Monts Tàtra i tornà cap al cabdill Árpád. La tornada de Bors produí una gran alegria a la cort del cabdill. Per les seves accions, Árpád constituí Bors com a comte d'aquell castell i li donà poder sobre tota la comarca.

20. EL CABDILL DE BIHAR.

Alguns dies després, per consell dels nobles, el cabdill Árpád envià ambaixadors al castell de Bihar, al cabdill Mén-Marót, per demanar-lo que li concedís terres des del riu Szamos fins a la frontera de Nyír i la Porta de Meszes, ja que Árpád mateix era descendent d'Àtila. Li envià regals, tal i com ho havia fet abans amb Salan. Al front de la delegació hi anaven dos soldats molt diligents: Ösbő, pare de Szalók, i Velek, de qui procedeix el bisbe Torda. Aquests homes, en efecte, eren de noble estirp, així com tots els altres que havien sortit d'Escítia seguint el cabdill Álmos amb una gran multitud de pobles.

21. COM PUJAREN CONTRA BIHAR.

Ösbő i Velek, els ambaixadors d'Árpád, travessaren el Tisza pel Pas de Luc. Llavors arribaren al castell de Bihar, saludaren el cabdill Mén-Marót i li donaren els regals que portaven de part d'Árpád. Després li transmeteren el missatge sobre les terres, al qual ens havíem referit anteriorment. Mén-Marót els rebé de bon grau i a canvi els donà valuosos dons i al tercer dia els permeté de tornar cap al seu país. A més a més respongué Árpád d'aquesta manera:

“Digueu-li, a Árpád, cabdill d'Hongria i senyor vostre, que ens sentim en deute amb ell com d'amic a amic i que li ajudarem en tot allò que calgui, ja que és el nostre hoste i es troba en necessitat. Però quant a la terra que heu demanat a la nostra gràcia, de cap manera no us en concedirem mentre viurem. Ens indigna, també, el fet que Salan li hagi concedit una gran terra, sigui per bona intenció, tal com dieu vosaltres, o bé, per temor, com negueu. Nosaltres, ni per bona intenció ni per temor, no li donarem cap territori, malgrat tot allò que argumenta de l'herència. Què sàpiga que les seves paraules, allò de que prové del llinatge del rei Àtila, l'anomenat “flagell de Déu”, no contorben pas el nostre ànim. Àtila prengué violentament aquesta terra del meu avantpassat, però ara, per la gràcia del meu senyor, l'emperador de Constantinoble, ningú no me la podrà arrabassar.”

Després de dir tot això, els donà permís per tornar a casa. Llavors Ösbő i Velek, els ambaixadors d'Árpád, s'afanyaren cavalcant cap al seu senyor. En arribar-hi, li donaren el missatge de Mén-Marót. En sentir-ho, el cabdill Árpád i els seus nobles, s'encoleriren i, tot seguit, planejaren d'enviar un exèrcit contra Bihar. Acordaren que hi anirien Tas, pare de Lél, i Szabolcs, fill d'Előd, de qui procedeix l'estirp de Csák, a més a més de Tétény, pare d'Horka i avi de Gyula i Zombor del llinatge dels quals procedeix Maglód. Un cop rebut el permís d'Árpád, sortiren amb un exèrcit no pas petit i travessaren el Tisza pel Pas de Lád. Al segon dia d'arribar al Tisza, començaren a cavalcar cap al riu Szamos, i plantaren el campament a l'indret on ara hi ha la ciutat de Szabolcs. En aquell lloc els nadius es rendiren voluntàriament i posaren al peu dels hongaresos els seus fills, als quals donaren com a ostatges per tal d'evitar problemes. D'altra banda, com que eren temuts per gairebé tots els

homes del país, alguns n'escaparen i anaren a Mén-Marót per informar-li de tot allò que havia succeït. En sentir-ho, el temor saltà sobre Mén-Marót, el qual no podia ni moure les mans. El que atemoria els homes més d'allò que es pot descriure amb paraules era que havien sentit que Álmos, pare d'Árpád, era descendent del rei Àtila. És per això que pensaven que només sobreviurien per gràcia d'Árpád, fill d'Álmos, i dels seus nobles. I és per això que molts es rendien voluntàriament. La profecia divina s'acomplí en el cabdill Álmos i en el seu fill Árpád quan Moisès, el profeta, parlava així als fills d'Israel: *“Aquest lloc que trepitgeu ara, serà vostre.”*² I aquell lloc que trepitjaven el cabdill Álmos i el seu fill, Árpád, juntament amb els seus nobles, esdevingué seu i dels seus descendents, i d'ells serà per sempre mai.

22. SZABOLCS.

Szabolcs, un home molt savi, veié un lloc a prop del Tisza i, en percebre la qualitat de l'indret, hi edificà un castell. Per consell dels seus socis, hi aplegà una multitud considerable per cavar un gran fossat i edificar un castell de terra resistent. Aquest castell ara es diu Castell de Szabolcs. Llavors Szabolcs i els seus companys prengueren molts dels habitants de la comarca com a serfs del castell, els quals són els anomenats actualment *“civils”*. I mentre que es preparaven per continuar, hi deixaren soldats sota el comandament d'un noble militar anomenat Ekölcs. Mentrestant, Szabolcs i els seus companys dividiren l'exèrcit en dues parts: la primera avançaria per la vora del riu Szamos, mentre que l'altra ho faria per la zona de Nyír. Szabolcs i Tas, pare de Lél, partiren amb la meitat de l'exèrcit per la zona del Tisza subjugant pobles fins arribar a prop del riu Szamos, a l'indret que es coneix ara com Sárvár. I allí mateix, sota els aiguamolls, Tas, pare de Lél, aplegà una gran multitud de gent, els quals excavaren un gran fossat i construïren un fort castell de terra que abans es deia Castell de Tas però ara Sárvár. I després de prendre els fills dels habitants d'aquella comarca com a ostatges, deixaren el castell ple de soldats. Aleshores Tas, per petició dels pobles subjugats al seu senyor, el cabdill Árpád, fundà un mercat entre el Tisza i Nyír, al qual posà el seu propi nom i encara avui es diu així, Tasvására.

Després Szabolcs i Tas marxaren i atacaren el castell de Szatmar. Al tercer dia de lluita aconseguiren la victòria, i al quart, els soldats hongaresos portaren els homes de Mén-Marót encadenats als calabossos i prengueren els fills dels habitants de la comarca com a ostatges. Després de deixar el castell ple de soldats, continuaren cap a les Portes de Meszes.

23. NYÍR

Tétény i el seu fill, Horka, cavalcaren per la regió de Nyír i subjugaren multitud de pobles entre el bosc de Nyír i Osmóér. Conqueriren el país fins a Zilah, i en contra seu no s'aixecà ni una mà, ja que el cabdill Mén-Marót i els seus no s'atrevien a fer-los front, sinó que, més aviat, començaren a vigilar la frontera del riu Körös. Fou aleshores que Tétény i el seu fill Horka sortiren de Zilah cap a la regió de Meszes per trobar-se amb Szabolcs i Tas. En veure's, s'alegraren moltíssim, i lloaren les seves victòries en un banquet.

L'endemà Szabolcs, Tas i Tétény es reuniren per discutir que farien a la frontera del reialme d'Árpád anomenada *“la Porta de Meszes”*. Llavors ordenaren els habitants de la regió de construir-hi portes de pedra i d'edificar una gran barrera de fusta per tota la frontera. Després els tres homes que hem mencionat, informaren Árpád i els seus nobles mitjançant correus fidels. En rebre la notícia, tant Árpád com els seus guerrers se n'alegraren moltíssim, oferiren

² Profecia bíblica registrada a Deuteronomi 1:8 que en realitat es referia a la promesa de Jehovà als israelites de posseir la terra de Canaan.

sacrificis a la manera pagana i als correus els donaren diversos regals. El cabdill Árpád i els seus prínceps feren festa tota la setmana a causa de la gran alegria i gairebé cada dia s'emborratxaven de tanta felicitat. Després d'això, el cabdill Árpád i els seus, sortiren de Szerencs i plantaren el campament a la vora del Sajó, entre el Tisza i l'Hernád.

24. LA VICTÒRIA DE TAS, SZABOLCS I TÉTÉNY.

Tas, Szabolcs i Tétény veieren que Déu els havia donat una gran victòria i que, en aquesta terra, havien subjugat quasi tots els pobles per al seu senyor. Llavors aconseguiren una glòria immensa entre els habitants del país. I quan arribaren a un lloc deshabitat, hi romangueren durant uns quants dies, assegurant així, la frontera del reialme.

25. TRANSSILVÀNIA.

Quan ja hi portaven força temps, allí, Tétény, pare d'Horka, com que era astut, sentí que els nadius parlaven de la bondat de les terres transsilvanes, sobre les que regnava un tal Gyalú, un valac. Llavors començà a desitjar d'obtenir el domini de Transsilvània per a ell i per a la seva descendència, si és que era possible i per gràcia del cabdill Árpád. I això és el que succeí més tard. Transsilvània fou propietat dels descendents de Tétény fins al temps del rei Sant Esteve. I hauria estat seva durant molt més temps si Gyula el Menor, juntament amb els seus dos fills: Bolya i Bonyha, s'haguessin convertit al cristianisme i no haguessin actuat sempre contra el rei sant, com explicarem tot seguit.

26. LA PERÍCIA DE TÉTÉNY.

Tétény, que era molt sagaç, envià Apafarkas, pare d'Agmánd, un home molt astut, per tal que observés d'amagat la qualitat i la fertilitat del país de Transsilvània i com eren els seus habitants, car, si era possible, els declararien la guerra, ja que Tétény volia adquirir un nom i terres, tal i com deien els nostres bards: *"Tota la terra aconseguiren i un bon nom es feien"* Què més n'hi ha?

El pare d'Agmánd, l'espia de Tétény, rondava com una guineu, observant la bondat de la terra, la seva fertilitat, els seus habitants i tot quan podia percebre la vista humana. Allò que veié li agradà més del que es pugui expressar amb paraules, llavors tornà cap al seu senyor, a qui explicà les moltes bondats d'aquella terra: que era irrigada per grans rius, el nom i la utilitat dels quals li enumerà. Deia que a la sorra dels rius hi havia or de la millor qualitat. També se n'extreia sal d'aquella terra. Els habitants, però, eren els més vils de tot el món. Eren vàlacs i eslaus, no tenien armes, tret d'arcs i fletxes, i el seu cabdill, Gyalú, no era gaire fort ni tenia bons soldats, tot i que estaven atents als hongaresos, ja que anteriorment havien tingut problemes amb cumans i petxenegs.

27. COM ANAREN CONTRA GYALÚ.

Després d'haver-ne sentit, de la bondat d'aquella terra, Tétény envià correus al cabdill Árpád demanat-li permís per anar més enllà del bosc i atacar Gyalú. Árpád tingué consell i lloà el projecte de Tétény i li concedí el permís per anar més enllà del bosc i atacar Gyalú. Quan Tétény escoltà el correu, es preparà amb els seus soldats, deixà els seus companys i marxà cap a l'orient, més enllà del bosc, contra Gyalú, cabdill dels vàlacs. En sentir-ne, de la seva arribada, Gyalú congregà el seu exèrcit i ràpidament cavalcaren al seu encontre per barrar-los

el pas cap a la Porta de Meszes. Mentrestant Tétény travessà el bosc en un dia i arribà al riu Almas, i allí s'hi trobaren tots dos exèrcits, amb el riu entremig. El cabdill Gyalú volia retenir, allí els hongaresos amb les seves fletxes.

28. LA MORT DE GYALÚ.

Al matí, abans de l'alba, Tétény dividí el seu exèrcit en dues parts. A una d'elles l'envià cap a la zona més alta, així que quan els soldats de Gyalú travessessin el riu, fossin atacats per sorpresa. I així succeí. Com que el pas del riu fou fàcil, tots dos exèrcits entraren en combat en una dura lluita. L'exèrcit de Gyalú hi fou vençut, i molts dels soldats foren morts, mentre que d'altres foren fets presoners. En veure-ho tot, Gyalú, per tal de salvar la vida, fugí amb alguns homes. Quan anava cap al castell que hi ha a la vora del riu Szamos, els soldats de Tétény que anaven rere seu, el mataren a prop del riu Kapus. Els habitants de la comarca, en veure la mort del seu senyor, signaren la pau voluntàriament i elegiren Tétény, pare d'Horka, com a senyor seu. Feren el jurament de fidelitat en un indret anomenat Esküllő. I d'ençà, aquell lloc es diu Esküllő, per que hi juraren. Tétény governà aquella terra en pau i felicitat, i la seva descendència perdurà fins als dies del rei Sant Esteve. El fill de Tétény fou Horka, els fills d'Horka foren Gyula i Zombor. Gyula mateix tingué dues filles: la una era Karold i l'altra Sarolt. Sarolt esdevingué mare del rei Sant Esteve. Zombor engendrà Gyula el Menor, pare de Bolya i Bonyha, els quals visqueren en temps en què el rei Sant Esteve subjugava Transsilvània. Aquest Gyula fou conduït a Hongria, on passà tota la seva vida en presó, ja que la seva fe era vana i no es volia fer cristià, a banda de fer molts actes contraris al rei Esteve, tot i que la mare del rei, era també família seva.

29. EL CABDILL MÉN-MARÓT.

Després de la victòria, Tas i Szabolcs tornaren al campament del cabdill Árpád. Mentrestant subjugaven tots els pobles entre el Szamos i el Körös, i ningú no gosava d'aixecar la mà contra ells. El mateix cabdill Mén-Marót, tampoc no s'hi volia enfrontar, sinó que, més aviat, es preparava per anar a Grècia.

Tot just després de partir, Tas i Szabolcs anaren cap a un riu anomenat Omsóér i arribaren als aiguamolls de Szerep. A continuació arribaren a Szeghalom, per on volien travessar el riu Körös i lluitar contra Mén-Marót, però hi vingueren els seus soldats i els ho impediren. Tot seguit cavalcaren per un dia fins que plantaren el seu campament a prop d'uns petits turons (Apróhalom). Llavors cavalcaren des del riu Túr fins al Tisza, el qual travessaren pel pas de Dorogma. Allí mateix un soldat cumà anomenat Olah aconseguí una gran terra, la qual encara avui està en mans dels seus descendents.

30. EL RETORN.

Quan estaven per travessar el Tisza enviaren correus al cabdill Árpád, per tal que en fos informat, de totes les bones notícies. Aquests li haurien d'anunciar la notícia que Tas i Szabolcs i tot el seu exèrcit tornaven sans i estalvis i que a hores d'ara travessaven el riu pel pas de Dorogma. En sentir que Tas i Szabolcs tornaven sans i estalvis amb el seu exèrcit, el cabdill Árpád organitzà un gran banquet i donà diversos regals als correus. Quan Tas i Szabolcs estaven per entrar a la cort, Árpád envià tots els seus homes al seu encontre, els quals els reberen amb gran goig. I com es costum dels bons senyors que s'estimen els seus fidels, gairebé cada dia menjaven a la seva taula i els feia molts regals. De la mateixa manera, Tas i Szabolcs donaven diversos regals al cabdill Árpád, a banda d'oferir-li els fills presoners dels habitants d'aquelles terres.

31. EL CABDILL SALAN.

Alguns dies després, el cabdill Árpád i els seus nobles es reuniren en consell i decidiren d'enviar ambaixadors al cabdill Salan, per tal que l'informessin i se n'alegrés, de les victòries de Tas, Szaboles i Tétény, i que li demanessin terres fins al riu Zagyva. I així succeí. Enviaren Et i Vajta, els quals quan es trobaren amb Salan a la terra d'Alpár, li donaren la bona notícia i li demanaren terres fins al riu Zagyva. En escoltar-ho, el cabdill Salan sentí una gran por, i per aquesta por, li concedí, al cabdill Árpád, les terres fins al riu Zagyva, mentre que als ambaixadors els obsequià amb diversos regals. Al desè dia Et i Vajta reberen el permís per tornar al seu senyor. El cabdill Árpád els rebé amb honor i, després d'escoltar el seu informe, hi hagué gran goig a la cort, i el cabdill Árpád donà terres i grans possessions als seus fidels.

32. LA SORTIDA DE SZERENCs.

Després d'això, el cabdill i els seus prínceps sortiren de Szerencs, travessaren el riu Sajó per la desembocadura de l'Hernád i plantaren el campament a la vora del riu Héjő, entre el Tisza i l'Emőd, i hi romangueren per un mes. Aquí mateix, el cabdill li donà a Böngér, pare de Bors, una gran terra, la qual s'estenia des del riu Tapolca fins al Sajó, al lloc que actualment es diu Miskolc. A més a més li donà també el castell anomenat Győr. Temps després, Bors, fill de Böngér, fundà un comtat amb aquest castell i el seu propi, l'anomenat Borsod.

33. EL CASTELL D'ÖRSÚR I EL RIU EGER.

Després que el cabdill Árpád i els seus nobles hagueren restablert la marxa, arribaren al riu Nyárád, i plantaren el campament a prop de les rieres, al lloc anomenat actualment Kács. Aquí, Árpád li donà una gran terra a Ócsád, pare d'Örsúr, i anys després, Örsúr, a la font del riu, hi construí un castell que actualment porta el nom de Castell d'Örsúr.

Árpád i aquells que havien sortit amb ell, arribaren al riu Eger, i hi construïren cabanes. Allí romangueren per alguns dies, i al turó d'on feren la coberta del cabdill Árpád, l'anomenaren Színhalom. El seu campament s'estenia des del riu Ostoros fins al castell de Poroszló. D'allí sortiren fins arribar al riu Zagyva, a la vora del qual plantaren el campament, el qual s'estenia des del Tisza fins al bosc de Mátra. I anaven subjugant tots els pobles que hi havia entre els rius Körös, Zagyva i el bosc de Szepes. Allí, al bosc de Mátra, el cabdill Árpád els donà una gran terra a Ed i a Edömén, on el seu net, Pata, construí un castell. De la seva estirp, al cap de molt de temps vingué el rei Samuel, al qual li deien Aba, per la seva pietat.

34. ELS CASTELLS DE NÓGRÁD I DE NYITRA.

En aquell temps, el cabdill Árpád aprecià que entre els seus homes hi havia un ambient d'alegria i seguretat, llavors convocà el consell i envià molts soldats per conquerir els pobles de Gömör i Nógrád i, en cas de tenir bona sort, ascendirien fins a la frontera amb Bohèmia, al castell de Nyitra. Al capdavant d'aquesta expedició, nomenà els fills del seu oncle Hülek: Szovárd i Kadocsa, a més a més d'Huba, un dels prínceps de la nació. Llavors, aquests tres cavallers, un cop rebut el permís del cabdill Árpád, sortiren cap a l'indret anomenat Pásztó, cavalcaren cap al riu Hangony, el qual travessaren, i arribaren al riu Sajó. D'allà marxaren cap a la regió del castell de Gömör i continuaren fins al mont Bolhád. Després passaren a la comarca de Nógrád fins arribar al riu Galga. Des d'allí anaren cap a la vora del Danubi, travessaren el riu Verőce i plantaren el campament a la vora del riu Ipoly. Com que gaudien

de la gràcia divina, eren temuts per tots els homes, però el que inspirava més temor entre la gent era allò que havien sentit del cabdill Árpád, fill d'Álmos: que era descendent del rei Àtila. Llavors tots els eslaus que habitaven aquelles terres, els quals anteriorment estaven sota el domini del cabdill Salan, arran de la por que els tenien, s'hi sotmeteren voluntàriament sense que s'aixequés cap mà en contra. I així, amb gran temor i tremolor servien els hongaresos com si haguessin estat els seus senyors des d'antic.

Szovárd i Kadocsa, a més a més d'Huba, de qui descendeix l'intel·ligent Szemere, en veure que molts pobles s'havien rendit sense anar a la guerra, organitzaren un gran banquet. Aleshores els prínceps dels habitants del país, els quals havien donat els seus fills com a ostatges, els presentaren diversos regals i, amb bones paraules i sense guerra, se sotmeteren al cabdill Árpád. A aquests prínceps, els portaren amb ells en l'expedició. Quant als seus fills captius i els diversos presents que havien rebut, els enviaren al cabdill Árpád. El cabdill i els seus nobles se'n alegraren moltíssim, d'aquestes coses, i als portadors de la bona notícia els donà diversos regals.

35. EL RIU GARAM I EL CASTELL DE BORS.

Entretant, Szovárd i Kadocsa, els fills d'Hülek, a més a més d'Huba i tot el seu exèrcit travessaren el riu Ipoly a prop del Danubi. L'endemà travessaren el riu Garam i plantaren el campament al costat de la fortalesa que avui porta el nom de Várad. Un cop capturat aquest castell, hi romangueren tres dies esperant Bors, fill de Böngér, al qual el cabdill Árpád havia enviat amb un gran exèrcit per anar en el seu ajut. Quan, al quart dia, hi arribà amb el seu fort exèrcit, tots els habitants d'aquelles terres sentiren por i cap d'ells tingué el valor d'aixecar les mans en contra. Llavors aquests quatre senyors tingueren consell i per petició dels nadius que els eren fidels, decidiren que un terç de l'exèrcit juntament amb els habitants de la comarca anessin al bosc de Zólyom i que construïssin forteses tant de pedra com de fusta per la frontera del regne, així que ni els bohemis ni els polonesos poguessin entrar al país per robar o sacsejar. Així que decidiren en comú d'enviar-hi Bors, fill de Böngér, amb els seus soldats. Ara bé, quan cavalcaven al costat del riu Garam, sortí fugint un cérvol davant seu, que pujà al cim d'un turó. Ràpidament Bors sortí a darrere perseguint-lo fins que el ferí amb una fletxa al cim del turó. Un cop allí dalt, contemplant tots els turons al seu voltant, es proposà de construir-hi un castell. Tot seguit aplegà una gran multitud de civils al cim del turó més alt i hi construí un castell molt fort, al qual donà el seu propi nom, és a dir: Castell de Bors. D'allí es desplegà amb la seva gent pel bosc de Zólyom, on construí una gran fortalesa de pedra, la qual ara es diu Castell de Borsséd-Zólyom.

36. LA CIUTAT DE NYITRA.

Szovárd i Kadocsa, juntament amb Huba, després que Bors se n'hagués anat, continuaren el seu viatge des del castell anomenat Várad i plantaren el campament més enllà del bosc de Törzsök, a prop del riu Zsitva. L'altre dia enviaren alguns espies, cèlebres homes valents, que travessessin el riu Nyitra i observessin si era possible d'arribar a la ciutat de Nyitra sense haver de lluitar. Quan aquests homes arribaren ràpidament al torrent Tormos, per on desemboca el Nyitra, veieren que els habitants d'aquella regió, a saber, eslaus i bohemis, els plantaven cara amb l'ajut del cabdill dels bohemis, car un cop mort el rei Àtila la terra que s'estén entre els rius Vág i Garam, des del Danubi fins al Morava fou ocupada pel cabdill dels bohemis i en feu un sol comtat. En aquells temps, Zobor esdevingué cabdill de Nyitra per la gràcia del cabdill dels bohemis.

37. ELS ESPIES ENVIATS PELS CABDILLS.

Quan els espies enviats per Szovárd i Kadocsa observaren que els eslaus i els bohemis no els podien fer front, dispararen tres vegades fletxes sobre ells i en mataren alguns. Quan els eslaus i els bohemis que eren de la guàrdia de Zobor veieren que els anomenats *Hétmagyar* feien servir aquella mena d'armes, tingueren molta por, ja que mai no les havien vistes abans, així que donaren la notícia a Zobor, el seu senyor, i a tots els prínceps de la província.

38. LA LLUITA DEL CABDILL ÁRPÁD.

Després d'haver escoltat la notícia, Zobor juntament amb una multitud armada de bohemis, vingué a lluitar contra els hongaresos. Quan tots dos exèrcits arribaren al riu Nyitra, Szovárd, Kadocsa i Huba el volien travessar, però el cabdill Zobor i els seus soldats lluitaren contra seu per molt de temps, ja que no volien de cap manera que els hongaresos passessin el riu. En la lluita, els hongaresos en mataren molts, dels eslaus i dels bohemis, amb les seves fletxes. Per tres dies, però, no pogueren travessar, car hi havia inundacions. Finalment al quart dia els eslaus i els bohemis i tots els eslaus de Nyitra fugiren, ja que veien l'audàcia dels hongaresos i no suportaven més les pluges de fletxes, i entraren ràpidament a la ciutat de Nyitra amb gran temor per tal de protegir les seves vides. Llavors Szovárd, Kadocsa i Huba, a banda d'altres soldats, els perseguiren fins a la ciutat i en mataren alguns d'ells, en feriren d'altres i en capturaren la resta. Zobor el cabdill, mentre fugia, s'exposà a l'enemic i caigué ferit per la llança de Kadocsa, així que fou capturat i posat sota la custòdia de la guàrdia; la resta dels que hi havia a la ciutat, en veure-ho, es quedaren gairebé muts. L'endemà Szovárd, Kadocsa i Huba amb un exèrcit de multitud d'homes armats començaren l'assalt a la ciutat de Nyitra de diverses maneres i Déu els donà una gran victòria i els conqueridors entraren a la ciutat i vessaren molta sang dels seus enemics. Després la seva ira se'n tornà cap a Zobor, senyor d'aquella província, a qui prengueren al tercer dia, portaren a un turó molt alt i penjaren. És per això que fins al dia d'avui aquell lloc es diu Mont Zobor. Arran d'aquells fets, els homes del país sentiren molta por i els nobles donaren els seus fills com a ostatges. En aquella contrada subjugaren tot poble fins al riu Vág, i com que la gràcia divina els precedia, no només subjugaven els habitants, sinó que capturaven tots els seus castells, a saber: Sempte, Galgóc, Trencsén, Bolondóc i Bán, on deixaren vigilants per continuar fins al riu Morava. Llavors aixecaren barricades per la frontera del reialme dels hongaresos fins a Borona i Sárvár. Un cop aconseguida la victòria se'n dugueren encadenades totes les persones d'aquella terra que no havien jurat fidelitat i tornaren a Árpád. Quan Szovárd, Kadocsa i Huba arribaren sans i estalvis amb tots els captius a la cort del cabdill Árpád, s'hi produí una gran alegria. Llavors el cabdill Árpád, per petició i consell dels seus nobles, feu jurar fidelitat als rebels que havien portat de la regió de Nyitra i els donà terres en diversos llocs per què no esdevinguessin encara més rebels i corrompessin els lleials que vivien a la frontera del Nyitra quan tornessin a casa. Després Árpád, ple de felicitat, donà el títol de comte de Nyitra i d'altres castells a Huba. També li donà terres a la vora del riu Zsitva fins al bosc de Törzsök.

39. L'EXÈRCIT DELS GRECS I DELS BÚLGARS.

Mentrestant el cabdill Salán sentí por del poder i les accions dels hongaresos i ple d'ira es proposà d'expulsar-los del seu regne. Llavors tingué consell amb els seus i envià ambaixadors a l'emperador dels grecs i al cabdill dels búlgars, perquè vinguessin a ajudar-los en el conflicte amb Árpád, cabdill dels hongaresos. L'emperador dels grecs i el cabdill dels búlgars enviaren un gran exèrcit al cabdill Salán. Quan arribaren a l'indret anomenat Titel, on era el cabdill Salán, esclatà l'alegria, a la cort. El segon dia el cabdill Salán i els seus nobles

tingueren consell i enviaren ambaixadors al cabdill Árpád dient que havien de sortir de la seva terra i havien de tornar cap a la seva pàtria. Quan els ambaixadors arribaren al cabdill Árpád i li donaren l'ordre de Salan, tant ell com els seus nobles, molt emprenyats, els tornaren al seu país amb el següent missatge:

“La terra que s'estén entre el Danubi i el Tisza i l'aigua que baixa des de Ratisbona a Grècia la comprarem nosaltres amb els nostres diners. En aquells temps en que érem nouvinguts. Com a preu enviarem dotze cavalls blancs a banda d'altres coses. Fins i tot Salan, per lloar la bondat de la terra envià un sac d'herba de les sorres d'Alpár i dos bots d'aigua del Danubi. Demanem, per tant, al vostre senyor, el cabdill Salan, que ens deixi la nostra terra i que ràpidament se'n torni cap a les terres de Bulgària, d'on vingué el seu avantpassat quan morí el nostre rei Àtila. Si no ho fa, que sàpiga que aviat combatrem contra ell.”

Després d'haver escoltat el missatge i de rebre el permís, els ambaixadors marxaren tristos amb prestesa cap al cabdill Salan. Quant al cabdill Árpád i els seus nobles, sortiren de la comarca del riu Zagyva amb tot el seu exèrcit i plantaren el campament a prop del mont Tetétlen, fins al riu Tisza, i baixant per la vora del Tisza arribaren a les sorres d'Alpár.

40. LA MARXA DEL CABDILL SALAN CONTRA EL CABDILL ÁRPÁD.

El cabdill Salan sortí de Titel amb el recolzament dels exèrcits grecs i búlgars. Cavalcava furiós amb el suport dels seus homes contra el cabdill Árpád.

Tots dos exèrcits pernoctaren molt a prop l'un de l'altre, però cap dels seus homes dormí, sinó que, més aviat, passaren la nit amb els cavalls ensellats al seu abast. L'endemà, abans de l'alba, els exèrcits es prepararen pel combat. El cabdill Árpád, el qual comptava amb l'ajut del Déu Totpoderós, es posà l'armadura, quadrà les tropes i orà Déu amb llàgrimes als ulls. Tot seguit, encoratjà els seus homes d'aquesta manera:

“Oh, escites! Aquells que per la supèrbia dels búlgars rebreu el nom d'hongaresos a causa del castell d'Hung! No us oblideu de les vostres espases per temor als grecs, i no us oblideu dels vostre bon nom, sinó que, més aviat, lluiteu valentament i decidida contra els grecs i els búlgars, els quals s'assemblen a les nostres dones. Els heu de témer tant com a una multitud de dones.”

Després de sentir aquestes paraules els soldats s'animaren molt. Llavors Lél, fill de Tas, féu sonar el corn, Bulcsu, fill de Bogát, aixecà la seva bandera i el primer batalló entrà en combat contra els grecs. En l'enfrontament es barrejaren tots dos exèrcits i lluitaren de valent entre ells. Quan tot l'exèrcit d'Árpád entrà en combat, feriren molts dels grecs i dels búlgars. Llavors el ja mencionat cabdill Salan, veient que perdien la guerra, fugí cap al Castell Blanc de Bulgària per tal de salvar la vida. Pel que fa als grecs i als búlgars, pel temor que tenien als hongaresos, perderen el cap i fins i tot oblidaren el camí per on havien vingut, llavors quan volgueren fugir per salvar la vida es proposaren de travessar el Tisza, al qual consideraven un riu petit, però amb el temor i terror que tenien a sobre per causa dels hongaresos, quasi tots hi moriren i els que en sobrevisqueren portaren la mala notícia a l'emperador. Al lloc on moriren els grecs s'anomena des d'aleshores 'Pas dels Grecs'.

41. LA VICTÒRIA DEL CABDILL ÁRPÁD.

Un cop aconseguida la victòria, el cabdill Árpád i els seus soldats sortiren d'aquell indret i arribaren al llac anomenat Körtvélytó, i romangueren al costat del bosc de Gyümölcsény per trenta-quatre dies. En aquell mateix lloc el cabdill i els seus nobles dictaren totes les lleis d'us del regne, així com la manera en que hom ha de servir el cabdill i els prínceps i de quina forma s'ha de fer justícia per qualsevulla ofensa.

Al mateix temps, el cabdill donava terres amb tots els seus habitants als nobles que hi venien. Al lloc on es dictaren totes les lleis, els hongaresos anomenaren, segons la seva llengua, Szeri, car allí s'ordenaren tots els assumptes del regne. Més tard, aquest indret fou concedit a Ond, pare d'Ete. Árpád li donà tota la comarca que s'estén entre el riu Tisza i el llac Botva, i entre el llac Körtvélytó i les sorres d'Alpár. Passat el temps Ete, fill d'Ond, hi aplegà una gran multitud d'eslaus i construí un fort castell de terra entre el castell d'Alpár i el pas de Bód, al qual els eslaus anomenaren Csongrád, que en la seva llengua significa "*castell negre*".

42. LA PARTENÇA D'ÁRPÁD.

Després d'això, Árpád i els seus nobles partiren d'allí i anaren subjugant els pobles de la regió de Titel. Llavors continuaren fins al pas de Szalán Kemén i tot poble que habitava entre el Tisza i el Danubi quedà sota el seu control. Des d'allí arribaren fins a la regió de Bodrog i plantaren el campament a la vora del riu Vajas. Aquí Árpád li donà una gran terra amb tots els seus habitants a Tas, pare de Lél, i també al seu oncle Kölpény, pare de Botond.

Aleshores el cabdill Árpád i els seus prínceps tingueren consell i decidiren d'enviar un exèrcit més enllà del Danubi, al Castell Blanc de Bulgària, a lluitar contra Salan. Al capdavant hi anirien Lél, fill de Tas, Bulcsu, fill de Bogát i Botond, fill de Kölpény. Després de rebre el permís d'Árpád, aquests homes travessaren el Danubi pel lloc on desemboca el Száva, cavalcant sense cap mena d'inconvenient, i des d'allí començaren la cavalcada contra la Ciutat Blanca de Bulgària. El cabdill dels búlgars, que era familiar de Salan, lluitava amb un gran exèrcit amb l'ajut dels grecs. L'endemà tots dos exèrcit s'havien disposat en formació a la riba del Danubi. De cop i volta Lél, fill de Tas, aixecà la seva bandera i Bulcsu, fill de Bogát, feu sonar les trompetes de guerra i entraren en combat. Llavors els enemics es barrejaren i començaren a lluitar d'una manera ferotge. En caigueren molts, dels grecs i dels búlgars, i la resta foren empresonats. El cabdill dels búlgars veient que perdien la guerra, fugí cap a la Ciutat Blanca per tal de salvar la vida.

Un cop aconseguida la victòria Lél, Bulcsu i Botond plantaren el campament a la vora del Danubi, una mica més avall del camp de batalla, i li enviaren encadenats a Árpád, a Hongria, tots els ostatges grecs i búlgars que havien capturat.

43. ELS AMBAIXADORS DEL CABDILL DE BULGÀRIA.

El segon dia, el cabdill de Bulgària envià ambaixadors amb diversos regals a Lél, Bulcsu i Botond, tot suplicant que signessin la pau. A més a més els sol·licitava que no prenguessin la terra del seu oncle, Salan, i a canvi seria un fidel servidor d'Árpád, cabdill d'Hongria, a qui pagaria tributs anuals. Els hongaresos, llavors, per tal d'afavorir la pau, se'n retiraren, de

Bulgària, amb grans beneficis i com a fiança se'n dugueren el fill del cabdill. Quant al cabdill mateix, hi romangué sa i estalvi.

Tot seguit es dirigiren cap a la Porta de Vaszil, i d'allí cap a la terra dels serbis, la qual conqueriren; i al seu cabdill, el capturaren i encadenaren i des d'aquí continuaren fins a arribar al mar. Árpád, cabdill dels hongaresos, dominava amb eficàcia i pau tots els pobles d'aquest país. Llavors prengueren Split i subjugaren tot Croàcia i prengueren els fills dels nobles com a ostatges, als quals el cabdill Árpád se'n dugué cap a Hongria.

Si no voleu creure les guerres i actes de valor que són escrits en aquestes pàgines, podeu creure les cançonetes populars o les llegendes folklòriques, les quals fins al dia d'avui no han deixat pas caure en l'oblit els actes de valor i les guerres dels hongaresos.

Després de tot això, alguns expliquen que els hongaresos arribaren fins a Constantinoble i que Botond hi feu un tall amb la seva destrat a la Porta d'Or. Jo, però, com que no ho he trobat en cap còdex d'història, ni ho he sentit en cap llegenda folklòrica, no n'escriuré gens en aquesta obra.

44. ELS CASTELLS DE ZAGREB, POZSEGA I VALKÓ.

Bulcsu, Lél i Botond marxaren cap al bosc anomenat Pétergaz i plantaren el campament a la vora del riu Kulpa. Llavors el travessaren i arribaren al riu Száva, el qual també travessaren. Prengueren el castell de Zagreb i després també capturaren els castells de Pozsega i Valkó. Per tornar, travessaren el Danubi pel pas de Geréc i arribaren a la cort d'Árpád. Quan als dos anys Lél, Bulcsu i Botond i els altres soldats tornaren a Árpád sans i estalvis amb una gran victòria, esclatà l'alegria a tota la cort. Hi prepararen un gran banquet i cada dia hi havia festa a les que assistien els hongaresos juntament amb altres nacions. Les nacions veïnes en sentir-ne dels fets que els hongaresos havien protagonitzat, venien a Árpád i el servien amb molta cura. Així en rebien molts, d'hostes.

45. L'ILLA DEL DANUBI.

Després el cabdill Árpád se'n anà d'aquella terra cap a on avui hi ha el castell de Bodrog i arribà a una illa molt extensa al mig del Danubi. Llavors plantà el campament al costat de l'illa, a la qual travessaren tant Árpád com tots els seus nobles. En veure la fertilitat i riquesa d'aquell indret, a banda de la fortalesa que era l'aigua del Danubi, els agradà més d'allò que es pot expressar amb paraules. Aleshores decidiren que aquesta seria l'illa del cabdill i que els nobles hi tindrien les seves cases i vil·les. Tot seguit el cabdill Árpád contractà artesans i els ordenà de construir cases distingides per a ell. També deixà que els seus cavalls hi pastuessin, ja que eren cansats de tot el dia.

El mestre de palafreners d'Árpád era un cumà molt assenyat que es deia Csepel, el qual vivia a l'illa, i és per això que fins al dia d'avui es diu Illa de Csepel. Árpád i els seus nobles hi romangueren, allí, amb els seus servents i serventes gaudint de pau i seguretat des del mes d'abril fins al mes d'octubre. Llavors tingueren consell i decidiren de deixar les dones a l'illa mentre que ells marxarien més enllà del Danubi a conquerir la terra de Pannònia. Aleshores feren la guerra contra els carintis i es prepararen per entrar a Llombardia. Abans d'això, però, enviaren un exèrcit per lluitar contra el cabdill Galád, que governava entre el riu Maros i el castell d'Haram. De la descendència d'aquest home, al cau de molt de temps nasqué Ajtony, que fou mort per Csanád. Al capdavant d'aquesta missió, Árpád envià Szovárd, Kadocsa i Vajta els quals, després de rebre el permís, cavalcaren fins travessar el Tisza per Kanizsa i continuaren fins al riu Csesztreg. No hi

havia cap adversari que s'aixequés contra els hongaresos, car inspiraven gran temor entre els habitants d'aquelles contrades. Des d'allí prosseguiren cap a la regió de Böge, on romangueren per dues setmanes, el temps suficient per conquerir aquell país que s'estenia entre els rius Maros i Temes, a més a més, prengueren els fills dels habitants com a ostatges. Tot seguit, l'exèrcit es retirà cap al Temes i plantaren el campament al costat d'un pas de sorra. Quan es disposaven a travessar el Temes vingué contra ells Galád, el cabdill d'aquelles terres, de qui descendia Ajtony, amb un gran exèrcit de cavalleria i d'infanteria, ajudats per cumans, búlgars i valacs. L'endemà, cap dels dos exèrcits permetia l'altre de travessar el riu Temes que fluïa entre ells, llavors Szovárd donà l'ordre al seu germà Kadocsa d'anar amb la meitat de l'exèrcit cap a una zona més baixa, per tal que trobessin un lloc per on travessar a combatre l'enemic. Kadocsa, obeí les ordres del seu germà, i cavalcà ràpidament amb la meitat de l'exèrcit cap a una zona més baixa. Com que la gràcia divina els guiava, el pas del riu fou fàcil. Així, mentre una part de l'exèrcit hongarès travessava el riu amb Kadocsa, l'altra romania a l'altra vora amb Szovárd. Llavors mentre travessaven el riu, els hongaresos feren sonar les trompetes de guerra i començaren una lluita feroç i Déu, que els precedia amb la seva gràcia, els donà una gran victòria i els enemics caigueren davant seu com les garbes davant dels segadors. En aquesta batalla caigueren dos cabdills cumans i tres kenessos búlgars. El cabdill Galád, però, fugí mentre que tot el seu exèrcit es dissolgué a cops d'espasa com ho fa la cera al foc.

Després d'aquesta victòria, Szovárd i Kadocsa, juntament amb Vajta, marxaren cap a la frontera búlgara i plantaren el campament a la vora del riu Panyóca. El cabdill Galád que, com havien dit anteriorment, fugí arran del temor que sentia pels hongaresos, es refugià dins del castell de Keve, però al tercer dia Szovárd, Kadocsa i Vajta, del llinatge del qual procedeix Baracska, ordenaren l'exèrcit d'atacar el castell de Keve. En veure-ho, el cabdill Galád envià ambaixadors demanant la pau. També envià diversos regals de forma voluntària i lliurà el castell. A continuació, els hongaresos es dirigiren cap al castell d'Orsova, on romangueren per un més. Des d'allí enviaren Vajta amb una tercera part de l'exèrcit i els fills dels habitants d'aquelles contrades cap al cabdill Árpád. A més a més, enviaren correus sol·licitant permís per a anar a Grècia, des d'on podrien subjugar tot Macedònia i el Danubi fins a la Mar Negra.

En aquells temps al cor dels hongaresos no hi havia cap altra cosa que ocupar terres, subjugar nacions i dedicar-se a la guerra. Els agradava vessar sang humana com sangoneres, però de no haver estat així mai no haurien aconseguit totes aquestes bones terres. Però, què més n'hi ha?

Vajta i els correus arribaren on era el cabdill Árpád i li explicaren els assumptes dels seus actes. El cabdill no deixava d'elogiar aquestes obres i concedí el permís d'anar a Grècia i ocupar-hi terres a Szovárd i Kadocsa. A Vajta, però, pel seu fidel servei li donà una gran possessió anomenada Tarras a la vora del Tisza. Pel que fa als correus de Szovárd i el seu germà Kadocsa, tornaren cap als seus senyors amb el permís concedit.

46. LA GENT DE BULGÀRIA I MACEDÒNIA.

Passats uns dies Szovárd i Kadocsa amb tot el seu exèrcit aixecaren el senyal del seu estendard, travessaren el Danubi i arribaren al castell de Barancs i d'allí al castell de Serdica. En sentir-ho, la gent de Bulgària i Macedònia sentí por; llavors enviaren ambaixadors amb molts regals, es rendiren i donaren els seus fills com a ostatges als hongaresos. Szovárd i Kadocsa, llavors, acceptaren els regals i els ostatges, car desitjaven la pau, i a més a més foren acomiadats en pau com farien amb la gent del seu propi poble. Des d'allí cavalcaren més enllà de la Porta de Vaszil i arribaren al Castell del Rei Filip, i des d'allí subjugaren tota la terra fins a la Ciutat de Cleopatra. Tota la terra que s'estén entre Durrës i la terra dels serbis havia quedat sota la seva potestat. Szovárd prengué esposa en aquell país i morí al poble que avui es diu Csaba-magyar i descansa a Grècia. És per això que els grecs en diuen "csoba" del poble estúpid que no volgué portar el seu senyor a la seva terra quan morí.

